

sem zadoščali trije meseci in bi obnovitveni postopek po zakonu moral teči »brez odlašanja«.

Nad dogajanjem nisem bil presenečen, ker je v to smer kazalo vse dotedanje ravnanje prvostopnega sodišča. V tretji fazi obnovitvenega postopka so se kazali znaki, da bi lahko bila odločitev tudi pozitivna, ker je višje sodišče, ko je drugič razveljavilo sklep okrožnega sodišča, v obrazložitvi svojega sklepa menilo, da bi predloženi dokumenti, knjige in zlasti poročila zgodovinarjev lahko bili novi dokazi in dobra podlaga za obnovo postopka. Niso rekli, da to so novi dokazi, ker o tem niso odločali, opozorili pa so okrožno sodišče, da je v prejšnji odločbi na prelahek način zavrnilo te dokumente.

Enostranski pogled Tudi tretji sklep okrožnega sodišča je bil nenavadno obsežen (36 gosto tipkanih strani), zelo dolgovezen, poln besed in malo misli. V bistvu se je zavrnitev zahteve opirala na en sam razlog, ki je enak tistim iz prejšnjih sklepov. Tako oba prejšnja kot zadnji zavrnilni sodni sklep priznavajo eno samo dejstvo: med drugo svetovno vojno je bil v Sloveniji samo boj proti okupatorju in nič drugega. Kdor je nasprotoval organizacijam in gibanjem, ki so po mnenju sodišča bili nosilci tega boja, je bil izdajalec in vojni zločinec, kdor je nasprotoval komunizmu, je nasprotoval NOB. Tak enoumni pogled na zapleteno dogajanje med vojno, ki je skladen z zloglasnim partizanskim odlokom iz septembra 1941, s katerim je bila javno uvedena revolucija, je bil podlaga že za prvotno sodbo iz leta 1946, katere izrek o krivdi se začne z navedbo: obsojenci so »krivi, da so v času veličastne borbe narodov Jugoslavije od leta 1941 do 1945 za obrambo svoje svobode, neodvisnosti in obstoja vstopili v službo« itn.

Začetna in temeljna sodna ugotovitev je torej, da je šlo za boj proti okupatorju in na drugi strani za nasprotovanje temu boju. Na tem počiva celoten Rožmanov proces – pa ne le njegov, temveč vsi povojni revolucionarni procesi – na tej veri pa so zgrajene tudi vse tri sodne odločbe, s katerimi je

Prihod škofa Rožmana v Cleveland 2. julija 1948; levo od njega je dr. Miha Krek, ki je bil obsojen na istem procesu.

Okrožno sodišče v Ljubljani trikrat zavrnilo zahtevo za obnovo postopka zoper škofa Rožmana.

Zvezda brez luči Zanimivo je, da sodišče boja proti okupatorju ne jemlje kot ugotovljenega dejstva, ki bi ga bilo mogoče kasneje izpodbijati z drugimi dejstvi. Sodišče t. i. NOB jemlje kot nekaj svetega, nedotakljivega, nekaj božanskega. Če bi sodišče NOB vzelo kot dejstvo, bi moralo dokazati, ki kažejo na drugačna dejstva, obravnavati, preučiti in jih oceniti. Tega pa sodišče ni hotelo, ampak so NOB šteli za nekaj svetega in nedotakljivega, za božanstvo, za zvezdo na nebu. Sodniki so videli samo svetlobo te zvezde! Kaj je v resnici ta zvezda, si niso drznili razmišljati.

Na kratko povzeto stališče teh sodnikov je bilo naslednje: zahteva za obnovo zatrjuje, da je v letih 1941–1945 v okviru NOB tekla nasilna komunistična revolucija in v dokaz predlaga poročila zgodovinarjev, razne knjige, pričevanja itn. To za sodišče nima nobene vrednosti, saj ugotavljanje dogodkov med NOB in sprememba pogleda na preteklost ni naloga sodišča, ampak je to stvar zgodovinarjev.

Sodišče se je torej pri tej zadevi izrecno odpovedalo ugotavljanju preteklih dogodkov, ugotavljanju dejstev, čeprav je ugotovitev dejanskega stanja prva faza vsakega sojenja. Šele na določno ugotovljena dejstva je mogoče upora-

biti pravo, to je soditi. Sodniki so izjavili, da je stvar zgodovinarjev ugotavljati in spreminjati zgodovino. Ugotovitev preteklosti so torej prepustili in naložili zgodovinarjem. Vendar pa so tisto, kar so zgodovinarji ugotovili in opisali v svojih strokovnih poročilih ter knjigah in je bilo predloženo sodišču kot nov dokaz, v isti sapi zavrnilo, sklicujoč se na znan boljševiški nauk, da je pisanje zgodovinarjev samo subjektivna interpretacija preteklih dogodkov.

Brez revolucije? Tako imamo opraviti s tistim, kar je pred leti ugotovil tudi sodnik iz Evropske zveze kot opazovalec pri našem pravosodnem ministrstvu: slovenski sodniki bi morali spremeniti mišljenje. Sodišče, ki je odločalo v tem primeru, je odločitev sprejelo v skladu s totalitarnim enoumjem, da je v okviru NOB bil samo boj proti okupatorju, nobenega boljševiškega revolucionarnega nasilja ni bilo. V to verujemo, drugačno mnenje je stvar zgodovinarjev in ne sodišča. Od

kod tisoči umorjenih Slovencev že v prvih letih NOB, zakaj množičen odpor proti partizanom, sodišča ne vznemirja. Za sodišče je NOB sveta in nedotakljiva dogma.

Seveda je to popolnoma napačno. Sodba vojaškega sodišča zoper Gregorija Rožmana je zgrajena prav na trditvi, da je šlo med vojno samo za boj proti okupatorju. To stališče daje barvo vsem ravnanjem škofa Rožmana, resničnim ali izmišljenim. V tej svetlobi je vse videti – črno. Če pa bi bila ta svetloba drugačna, če bi bilo temeljno dejstvo z novimi dokazi drugače postavljeno, bi bila tudi posamezna dejanja obtožencev videti drugačna, v drugih, svetlejših barvah.

Moč kontinuitete Poglejmo primer. Če je škof Rožman dovolil, da se v njegovem dvoru srečajo politiki na pogovoru o vaških stražah, bi to bilo vprašljiva podpora vprašljivim ljudem, če bi ti ljudje res bili nasprotniki boja proti okupatorju. Če pa so se vaški stražarji v samoobrambi uprli komunističnemu nasilju, pobijanju Slovencev, ki so ga revolucionarji prvo leto vojne izvajali popolnoma nemoteno, pa je Rožmanova pomoč nekaj čisto drugega – je pomoč ljudem, ki pripravljajo zakonito samoobrambo pred zločinskimi nasiljem. Od temeljnega dejstva, da je v okviru OF oziroma partizanstva tekla nasilna komunistična revolucija, boljševiški napad na slovenski narod, je bistveno odvisna opredelitev vseh dejanj, ki jih očitajo škofu Rožmanu. Tega dejstva, ki je zdaj splošno znano in priznано, pa niti nekdanje niti sedanje sodišče ni hotelo videti niti ga ne preizkusiti. ►

Škof Rožman s pevskim zborom v Mendoza v Argentini oktobra 1949